

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

СТЕПАНЕНКО Вікторії Іванівни

на дисертаційну роботу **МОЛДОВАНОВА Артура Вікторовича**

«Формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального

працівника в процесі професійної підготовки»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 23 Соціальна робота

за спеціальністю 231 Соціальна робота

Актуальність дисертаційного дослідження. Глобалізаційні та євроінтеграційні процеси, соціально-економічні й соціально-політичні виклики, невизначеність умов та вимог соціальної сфери, тенденції розвитку вищої освіти, її людиноцентровані й компетентнісні орієнтири, а також соціокультурні та особистісні зміни, детермінують необхідність професійної підготовки соціальних працівників, здатних до діалогу, взаємодії та співпраці, спільного вирішення певних проблем, реалізації супровідної, підтримувальної, допоміжної, партнерської функцій. У цьому контексті потреба формування у майбутнього соціального працівника фасилітаційної компетентності в процесі професійної підготовки набуває особливої актуальності. Така потреба також обумовлена викликами повсякденного життя в умовах воєнного стану, що спричинили зростання психосмоційного навантаження та напруженості, підвищення вразливості різних груп населення, збільшення потреби їхньої підтримки та надання допомоги. Все це підкреслює актуальність, доцільність та затребуваність обраної Молдовановим Артуром Вікторовичем теми дослідження. Крім того, актуальність обраної дисертантом теми підтверджується окресленими в дослідженні суперечностями, які було вирішено в ході виконання завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри соціальної педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»: «Теорія та практика професійної підготовки спеціалістів з соціальної педагогіки та соціальної роботи» (державний реєстраційний номер 0110U000752).

Тему дисертації затверджено вченою радою ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол № 4 від 02 грудня 2022 р.) й уточнено вченою радою ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол № 1 від 29 серпня 2025 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Аналіз наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, свідчить про послідовність та логічність розкриття проблеми формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника в процесі професійної підготовки, наявність достатньої теоретичної й експериментальної бази дослідження, належний рівень аргументованості та обґрунтованість висновків, достовірність отриманих результатів дослідження.

Автором здійснено ґрунтовний аспектичний, міждисциплінарний, дефініційний й системно-структурний аналіз з метою дослідження стану розробленості феномену фасилітації у науковому дискурсі, визначення базових понять дослідження та структури фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника. У цілому, дисертантом опрацьовано наукові джерела, в тому числі іноземною мовою (301 найменування), на підставі аналізу яких презентовано власне бачення проблеми формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника в процесі професійної підготовки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, достовірності отриманих результатів також підтверджуються розробкою, практичним впровадженням та експериментальною верифікацією ефективності технології

формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника в процесі професійної підготовки. Пропонована автором технологія формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника в процесі професійної підготовки має результативну та процесуальну мету, ґрунтується на концептуальних засадах, містить структурний та динамічний складники, реалізована поетапно та забезпечена відповідним педагогічним інструментарієм фасилітаційної спрямованості, враховує зовнішні, внутрішні, об'єктивні та спеціально-створені умови, які впливають на її впровадження, та орієнтована на результат, що полягає у сформованості фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника та сформованості фасилітаційно зорієнтованого освітнього середовища його професійної підготовки.

Упровадження результатів дослідження, використання дисертантом у ході апробації технології формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника в процесі професійної підготовки заявленого інструментарію підтверджено наявністю відповідних довідок.

У цілому, слід відзначити високий ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, наукову переконливість та достовірність отриманих у ході дослідження результатів, їх узгодженість з теоретичними положеннями дисертаційної роботи, логічність та послідовність висновків, які випливають із проведеного аналізу та результатів експериментальної перевірки.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. Автором здійснено цілісне наукове осмислення проблеми формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника в процесі професійної підготовки. Отримані у ході дослідження результати є теоретично аргументованими та емпірично підтвердженими, мають належний рівень наукової новизни.

Науковий інтерес становлять: визначення сутності та структури фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника, що містить мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-гносеологічний та

практиологічно-суб'єктний компоненти; уточнення змісту понять «фасилітація», «фасилітаційна компетентність», «професійна підготовка соціального працівника». Слід також відзначити визначення автором поняття «фасилітаційна компетентність майбутнього соціального працівника», яку представлено як інтегровану професійно-особистісну конструктору, що синтезує фасилітаційну спрямованість, сукупність фасилітаційних знань та умінь, особистісних якостей, які забезпечують готовність до ефективної реалізації функціоналу, пов'язаного з фасилітаційною взаємодією та спілкуванням у межах пріоритетних напрямів соціальної роботи.

Особливої уваги заслуговує розроблена автором технологія формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника в сукупності її цільового, концептуального, змістовного, процесуального й результативного компонентів та адаптаційно-технологічного, імітаційно-технологічного та професійно-технологічного етапів. Також набули подальшого розвитку концептуальні ідеї наукових підходів (аксіологічного, системного, діяльнісного, компетентнісного, фасилітаційного, суб'єктного, середовищного, технологічного), на яких базується відповідна технологія.

Значення одержаних результатів для науки і практики. Результати дисертаційного дослідження мають належну теоретичну та практичну цінність. Важливим аспектом теоретичної значущості результатів є визначення сутності та структури фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника, визначення фасилітаційного потенціалу певних освітніх компонентів на основі аналізу освітньо-професійних програм, робочих навчальних програм та силабусів освітніх компонентів для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 23 «Соціальна робота» спеціальності 231 «Соціальна робота» (з 2025 року спеціальності 110 «Соціальна робота та консультування» галузі знань I «Охорона здоров'я та соціальне забезпечення»).

Практичне значення одержаних результатів полягає в готовності впровадження запропонованої технології формування фасилітаційної

компетентності майбутнього соціального працівника в умовах фасилітаційно зорієнтованого освітнього середовища. Слід також відзначити практичну значущість розробленого діагностичного інструментарію щодо визначення рівня сформованості фасилітаційної компетентності майбутніх соціальних працівників, що містить не тільки стандартизовані, а й авторські методики (Авторський опитувальник «Діагностика рівня пізнання майбутніх соціальних працівників у сфері фасилітаційної компетентності»; Авторська анкета «Дослідження комунікативних умінь майбутніх соціальних працівників»), та соціально-педагогічного інструментарію фасилітаційної спрямованості (неімітаційні, імітаційні ігрові, імітаційні неігрові, колективні, індивідуальні методи й форми, а також інтерактивні техніки та інструменти).

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях та апробація результатів дослідження. Аналіз публікацій Молдованова Артура Вікторовича засвідчив відповідність вимогам щодо висвітлення результатів дослідження на здобуття ступеня доктора філософії, розкриття основних аспектів дослідження в достатній мірі.

Основні положення, висновки, результати дисертаційної роботи висвітлено у 8 наукових працях, з них: 7 статей у періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (6 – одноосібні, 1 – у співавторстві), а також 1 публікація апробаційного характеру, результати якої обговорювалися на міжнародній науково-практичній конференції.

Крім того, основні положення, висновки, практичні результати дисертації автором було представлено в доповідях на 7 міжнародних та 2 всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Аналіз змісту розділів дисертації засвідчив логічність викладу матеріалу, відповідність темі, об'єкту, предмету, меті та завданням дослідження. Дослідження має внутрішньо узгоджену структуру, демонструє розуміння автором теоретичних положень та методології дослідження.

Дисертація складається з анотацій, переліку умовних позначень, вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків; містить 25 таблиць, 11 рисунків. Її загальний обсяг складає 273 сторінки, з них 198 сторінок основного тексту.

У Вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, виявлено суперечності, акцентовано увагу на необхідності їх подолання для розв'язання проблеми дослідження, охарактеризовано методи дослідження, вибір яких є доцільним та обґрунтованим, сформульовано наукову новизну та практичне значення дослідження, надано інформацію про апробацію та впровадження результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі «Теоретичні засади проблеми формування фасилітаційної компетентності соціального працівника в процесі професійної підготовки» дисертантом досліджено стан розробленості феномену фасилітації у науковому дискурсі; визначено сутність та структуру фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника, критерії, показники та рівні її сформованості; обґрунтовано та розроблено технологію формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника в процесі професійної підготовки.

У другому розділі «Експериментальна перевірка ефективності технології формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника» дисертантом окреслено логіку експериментального дослідження, розкрито соціально-педагогічний інструментарій технології формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника та етапи її практичного впровадження, представлено результати дослідно-експериментальної роботи. Слід відзначити, особливість проведеної автором експериментальної роботи, яка полягала в паралельному проведенні формувального експерименту з констатувальним, а також проміжним моніторингом та заключною діагностикою, що пов'язано з поетапним впровадженням технології формування фасилітаційної компетентності

майбутнього соціального працівника, відбувалось протягом усього терміну навчання в університеті.

Висновки демонструють завершеність наукового пошуку автора, відображають розв'язання поставлених завдань дослідження та підтверджують досягнення його мети.

Виконане дисертаційне дослідження засвідчує самостійний характер виконаної роботи та відповідає встановленим вимогам, які висуваються до оформлення дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертаційного дослідження та наукових публікацій Молдованова Артура Вікторовича засвідчив дотримання принципів академічної доброчесності. Теоретичні узагальнення, ідеї та положення інших авторів мають посилання на використані наукові джерела. Авторські положення та висновки є результатом власного наукового пошуку.

Дискусійні положення, рекомендації та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Молдованова Артура Вікторовича, наукове та практичне значення отриманих результатів, висловимо окремі зауваження та побажання:

1. У п. 1.2 дисертаційного дослідження автором представлено аналіз семантичних складників базового поняття дослідження «фасилітаційна компетентність майбутнього соціального працівника» (фасилітація, компетентність, соціальний працівник), а також специфіки професійної діяльності соціального працівника, зокрема як фахівця із соціальної роботи. У такому випадку в контексті проблеми дослідження доцільним було б проаналізувати професійний стандарт «Фахівець із соціальної роботи».

2. У тексті дисертації автором постійно наголошується на значенні культурологічного підходу, який виокремлюється різними вченими як основа формування фасилітаційної компетентності. Також автором підкреслюється ефективність фасилітаційної діяльності у вирішенні конфліктів. Проте до структурно-логічної схеми технології формування фасилітаційної

компетентності майбутнього соціального працівника культурологічний та конфліктологічний підходи не віднесено.

3. Визначивши проблему дослідження, як формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника в процесі професійної підготовки, дисертантом для проведення дослідно-експериментальної роботи обрано такий тип закладу вищої освіти, як університет. Однак, слід звернути увагу, що професійна підготовка майбутніх соціальних працівників здійснюється і в інших типах закладів вищої освіти. Тому обраний автором тип закладу вищої освіти потребує обґрунтування.

4. У дисертаційному дослідженні представлено цінний матеріал, на основі якого можна було б сформулювати методичні рекомендації щодо формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника в процесі професійної підготовки.

Висловленні зауваження та побажання мають дискусійний та рекомендаційний характер і в жодному разі не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, значущість результатів дослідження для науки та практики.

Загальний висновок. Дисертація Молдованова Артура Вікторовича на тему: «Формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника в процесі професійної підготовки» є завершеним, самостійно виконаним, оригінальним та цілісним науковим дослідженням, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, відповідають обраній спеціальності та свідчать про розв'язання актуального наукового завдання, що полягало в обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці ефективності технології формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника в процесі професійної підготовки.

Дисертаційна робота Молдованова Артура Вікторовича «Формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника в процесі професійної підготовки», відповідає вимогам наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами)

та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (із змінами), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 23 Соціальна робота за спеціальністю 231 Соціальна робота.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи
та педагогіки вищої школи
Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Вікторія СТЕПАНЕНКО

**Начальник
відділу кадрів**

